

Om sosial kontroll, tvangsekteskap og oversikt over hjelpetilbud

Nedenfor finner du en beskrivelse av sosial kontroll, religion og sosial kontroll, tvangsekteskap og arrangert ekteskap. Hvert avsnitt inneholder refleksjonsspørsmål til teksten. Vi har også samlet en liste over generelle faresignaler, og faresignaler som er mer religionsspesifikke. Nederst finner du en oversikt over hjelpetilbud, om du eller noen du kjenner trenger hjelp. Det er også en oversikt over andre nettressurser med samme tema.

Positiv og negativ sosial kontroll

For å kunne gjøre noe med negativ sosial kontroll må du vite hva det er og hvordan det kan se ut. Sosial kontroll finnes i alle samfunn og kulturer, og er ikke i seg selv negativt. Eksempler på sosial kontroll er når foreldre har innetider for barna, begrenser skjermtid eller oppfordrer til utdanning eller hjelpe andre. Det er de uskrevene reglene som lærer deg å oppføre deg i samsvar med forventninger og normer, men disse kan være både styrkende og hemmende.

Når sosial kontroll er negativ utøves ulike former for systematisk press, ofte over lang tid, fulgt av trusler eller overvåkning slik at personen skal oppføre seg i overensstemmelse med fellesskapets eller familiens normer. At kontrollen er negativ betyr at den bryter med personens rettigheter slik det er beskrevet i menneskerettighetene, barnekonvensjonen og norsk lov.

Det er ikke negativ sosial kontroll hvis foreldrene tar telefonen fra sitt barn og sier at de må gjøre noe annet enn å se på telefonen. Men det er et sterkt faresignal om foreldrene hver dag etter skolen søker igjennom alt innholdet på barnets mobil for å undersøke at de gjør alt «riktig».

Forskjellene mellom positiv og negativ sosial kontroll

Forskjellen mellom positiv og negativ kontroll er at den negative systematisk begrenser individets frihet til å ta egne valg og være seg selv. Det begrenser oppførsel istedenfor å oppmuntre. Eksempler kan være gjentatte overgrep mot personens valg av venner, klær, kjæreste eller andre livsvalg.

Regjeringens handlingsplan «Retten til å bestemme over eget liv» definerer negativ sosial kontroll på denne måten:

“Negativ sosial kontroll forstår vi her som ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for å sikre at enkeltpersoner lever i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.”

Negativ sosial kontroll kommer som regel av frykt for at personer skal forlate gruppen eller handle imot gruppens regler. Ofte er press og trusler en konsekvens av at vedkommende handler i strid med gruppen, familien eller fellesskapets normer eller syn på ære. Det kan også være

«forebyggende», hvor man begrenser individets friheter slik at det ikke har mulighet til å handle i strid med normene. Det kan være ting som at man er redd barna blir for sekulære eller for «norske», eller situasjoner hvor familien taper ære eller anseelse. Konsekvensene er likevel ofte de samme, tap av egne rettigheter og retten til å bestemme over eget liv, eller i alvorlige tilfeller traumereaksjoner, psykiske helseproblemer og fysisk vold.

Negativ sosial kontroll foregår ofte i familier, kjærlighetsforhold, små eller store grupper og fellesskap, også hvor familiene eller paret har tilhørighet til et fellesskap, som en religiøs bevegelse. Det er viktig å bemerke at i for eksempel en familie kan den negative sosiale kontrollen foreldrene driver med overfor sine barn, også være resultat av at foreldrene selv blir presset av menighet, storfamilie, eller fellesskap. Det er også viktig å nevne at negativ sosial kontroll ikke er et «innvandrersproblem». Det forekommer ikke bare i innvandrers hjem, men kan forekomme i alle hjem - enten de er religiøse eller ikke.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan vi definere positiv sosial kontroll, og hvor går grensene til negativ kontroll?
- Finnes det andre måter å definere negativ sosial kontroll?
- Hvorfor er negativ sosial kontroll et problem?

Religion som begrunnelse for negativ sosial kontroll

Negativ sosial kontroll kommer til uttrykk på flere forskjellige måter, det kan også begrunnes på flere forskjellige måter. For eksempel med religion eller kultur.

«Sånn er det i vår religion» eller «Det står i våre hellige skrifter» resulterer ikke i fritak fra loven. Tradisjoner eller praksiser som systematisk begrenser friheter er ulovlig uansett om det begrunnes religiøst eller kulturelt. Religionsfriheten gir heller ikke noe vern av den type praksis, religionsfrihet er vern for individer og ikke religionen.

Religion kan også være en kilde til positiv sosial kontroll. Religiøse fellesskap knytter ofte tette og nære bånd, med sterke rammer rundt fellesskapet, hvor medlemmene hjelper og støtter hverandre. Religionen er også ofte kilde til moral gjennom å oppfordre til sosial hjelp, støtte de som har det vanskelig eller måtehold og avholdenhet fra alkohol eller tobakk. Disse normene kan være fremmede både for individet og gruppen som helhet.

Det er ofte når håndheving av disse og andre normer går over i press og trusler at den sosiale kontrollen blir negativ. Dette er ikke akseptabelt selv om det begrunnes religiøst. Individets frihet står sterkt i norsk lovverk, og grensen for den enkeltes frihet går der den andres frihet begynner.

I en del lukkede kristne miljøer finnes det for eksempel en forventning om at mennene skal bli håndverkere og kvinnene skal være hjemme med barna. Ønsker om å ta «feil» utdanning kan bli møtt med trusler om ekskludering, som innebærer at man ikke får møte familien. At muslimske kvinner ofte blir presset til å gå med hijab uten at de ønsker det selv er en mye diskutert problemstilling i Norge. Dette presset kan utarte seg i form av trusler eller overvåkning for å kontrollere at kvinnen går med hijab og opprettholder familiens ære.

I ekstreme tilfeller kan også kontrollen innebære drapstrusler eller vold, for eksempel hvis man forsøker å forlate familiens religion eller på annen måte krenker familien eller gruppens ære. Her er det viktig å være tydelig på at religionsfriheten også gjelder retten til å ikke tro og forlate religionen. I slike tilfeller bør politiet involveres umiddelbart.

Refleksjonsspørsmål

- Hva er eksempler på negativ og positiv sosial kontroll begrunnet religiøst?
- Er det en forskjell på den sosiale kontrollen i religiøse miljøer kontra andre miljøer?
- Hvordan unngår man negativ sosial kontroll i religiøse miljøer?

Arrangert ekteskap og tvangsekteskap

Arrangert ekteskap har vært og er viktig i mange kulturer og religioner, og var fram til 1900-tallet den vanligste måten å inngå ekteskap. Begrepene 'arrangert ekteskap' og 'tvangsekteskap' og skillet mellom dem er moderne.

Kjærlighetsekteskap ble vanligere utover 1900-tallet, dette henger sammen med at kvinner har fått flere rettigheter som har gjort dem i stand til å stemme og forsørge seg selv og familie.

Arrangert ekteskap er ikke ulovlig i Norge, og kan komme i flere «grader» fra at familien gir tips om aktuelle partnere til mer formelle former hvor familien velger ut en partner, og partene som skal giftes godtar eller avslår. Arrangert ekteskap forekommer innenfor mange religioner, som hinduisme, islam, sikhisme, Familieforbundet for Verdensfred og Enhet og så videre.

Hvis én eller begge av de som skal gifte seg ikke ønsker å inngå ekteskap er det et tvangsekteskap og ikke et arrangert ekteskap. Tvangsekteskap er ulovlig og straffes med inntil seks års fengsel - medvirkning er også straffbart. Med tvangsekteskap menes ekteskap som er inngått ved tvang - som bruk av trusler, vold, psykisk press. Balansegangen mellom arrangert- og tvangsekteskap kan være vanskelig, da mange kan gå med på mer enn de ønsker for å blidgjøre familien, opprettholde ære eller av frykt. I tilfeller hvor familien er med på å arrangere ekteskapet er det derfor ekstra viktig å forsikre seg om at begge parter gifter seg frivillig, og ikke føler seg presset eller handler av frykt for sanksjoner.

Offentlige ansatte har meldeplikt ved mistanke om tvangsekteskap. Dette gjelder ansatte ved skole og andre offentlig institusjoner. Religiøse ledere har ikke den samme meldeplikten som offentlig ansatte, men har det samme moralske ansvaret som alle andre borgere for å melde fra hvis det skjer noe ulovlig. Dette gjelder både ved mistanke om tvangsekteskap og omsorgssvikt, som kan være følgene av negativ sosial kontroll. Ved mistanke om kjønnslemlestelse står det i Straffeloven paragraf 284 at forstandere og religiøse ledere i trossamfunn har avvergingsplikt. Det vil si om de «... unnlater å søke å avverge en kjønnslemlestelse» vil det kunne straffes med bot eller fengsel inntil ett år¹. Avverging og melding er å gi beskjed til politiet eller anmelde til politiet.

Justisdepartementet har anbefalt å utvide den generelle avvergingsplikten til å gjelde både tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Det vil si at alle er lovpålagt å melde fra om de har mistanke at et tvangsekteskap er i ferd med å bli, eller har blitt inngått. Justisdepartements forslag til endring i straffeloven inkluderer også å flytte utenomrettslige tvangsekteskap til straffelovens paragraf 253 om tvangsekteskap. I dag straffes utenomrettslige tvangsekteskap, som religiøse ikke-registrerte ekteskap, ofte etter paragraf 251 og 252 som omhandler tvang og grov tvang. Forslaget vil også styrke punktet om utilbørlig press, som omhandler blant annet psykisk press.

For mer informasjon om dagens lovverk og forslag til endringer anbefales det å se på Justisdepartementets høring om endring i straffeloven. Den gjennomgår blant annet rettslige og utenomrettslige tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og melde-/ avvergingsplikt i forbindelse med dette. Høring kan du finne [her](#).

¹ Fra [Straffelovens paragraf 284](#)

Sommeren 2019 kom forslaget til ny lov og stortingsmelding om tros- og livssynssamfunn. Loven og meldingen åpner for strengere krav for å motta statlig støtte, og i kjølevannet har det foregått en debatt om trossamfunnet Jehovas vitner bør fratras støtten siden de ekskluderer og sanksjonerer medlemmer som benytter stemmerett i offentlige valg. Det er viktig å være oppmerksom på at forstandere og religiøse ledes aksept eller manglende evne til å handle ved mistanke om tvangsekteskap, også kan være en mulig grunn til å miste støtten i fremtiden.

Refleksjonsspørsmål

- Hvorfor er tvangsekteskap ulovlig?
- Hvor går grensen mellom arrangert ekteskap og tvangsekteskap?
- Hvordan kan man forhindre brudd mot den grensen?

Noen indikatorer på at et barn eller ungdom kan være utsatt for negativ sosial kontroll²

- Er ikke med på sosiale arrangementer
- Er ikke tilstede på sosiale medier
- Drar rett hjem etter skolen
- Fravær fra skolen
- Blir fulgt til og fra skolen av eldre søsken eller foreldre
- Blir overvåket av eldre søsken, foreldre eller slektninger
- Svarer ikke på meldinger etter skoletid (det kan være et tegn på at mobilen er konfiskert)
- Får ikke delta på gymtimer eller svømming med annet kjønn
- Får ikke delta på aktiviteter som klasseseturer og leirskole
- Begynner å kle seg annerledes
- Lever et dobbeltliv - skifter klær, sminke, hodeplagg før og etter skolen
- Noen andre i familien har kontroll over ungdommens penge-, mobil- og nettbruk
- Får ikke lov til å ha kjæreste eller treffe venner, eller får bare lov til å ha kjæreste eller venner i samme gruppe/religion
- Får ikke lov til å begynne med eller fortsette med videre utdanning
- Prøver å skjule et hemmelig kjæresteforhold
- Søsken som blir giftet bort mot sin vilje
- Tidlig inngått ekteskap hos søsken
- Tatt ut av skolen av foreldre/verger
- Søknad om lengre ferie
- Kommer ikke tilbake fra ferien til skolestart
- Plutselige forandringer i familien
- Gjør det veldig bra på skolen for å kjøpe seg tid fra fremtidig ekteskap
- Utagerende oppførsel, mye sinne eller innelukket oppførsel
- Husk: endringer skjer gjerne i kjønnsmoden alder
- Planlegger ikke, eller har ikke ønsker om fremtiden, utdanning eller lignende

---

² Hentet fra www.rettentil.no, med noen få tillegg fra STL

Indikatorer på negativ sosial kontroll i religiøse fellesskap

- Snakker ikke åpent om at man har rett til å ikke tro eller skifte religion
- Tror at religions- og ytringsfrihet beskytter religionen og ikke individet
- Lukker seg inne, og sier noe annet til sine medlemmer enn ikke-medlemmer
- Fryser ut/utestenger de som ikke deltar eller melder seg ut
- Informerer ikke om rettigheter, eller hindrer rettigheter, særlig for jenter
- Tåler ikke kritikk, blir sinte istedenfor å ta til seg kritikk
- Negative til norske verdier, informerer ikke om hva samfunnet tilbyr (barnevernshjelp, foreldrestøtte og mer)
- Forteller ikke at Norge er et livssynsåpent samfunn, men snakker om den farlige sekulariseringen
- Ser seg tilbake til opprinnelsesland, istedenfor å se mot fremtiden (høy grad «hjemlandsorientering»)
- Oppfordrer til lange opphold i opprinnelsesland for religiøs påvirkning
- Er ikke åpne om forskjellen på norsk lov og religiøse regler
- Informerer ikke om at det er to måter å inngå ekteskap, religiøst og borgerlig
- Godkjenner ikke, eller ser ikke viktigheten av offisiell vigselfrett
- Praktiserer og godkjenner flerkoneri
- Tvinger, presser eller truer deg til noe du ikke vil
- Setter alltid fellesskapet før individet, gir ikke rom for enkeltpersoners frihet
- Sier religionen krever at kvinner skal omskjæres – bagatelliserer helserisikoen ved kjønnslemlestelse
- Er ikke i dialog med andre trossamfunn eller offentlige instanser
- Snakker ikke åpent om hva som er konstruktivt og destruktivt i trossamfunn

Kontaktliste over hvor du kan få hjelp

- Barnevernets alarmtelefon: 116 111
- Politiets støttesenter for kriminalitetsutsatte: 800 40 008
(www.politiet.no/kontakt-oss/stottesenter-for-kriminalitetsutsatte)
- Røde Kors har en anonym telefon- og sms-tjeneste:
Telefon 815 55 201, SMS 926 26 488
- Barnevernsvakten: www.barnevernvakten.no
- Hjelpeskilden har foreldrenettverk og samtalegrupper: www.hjelpeskilden.no
- Selvhjelp for Innvandrere og Flyktinger (SEIF) har telefontjeneste for ungdom:
973 09 700
- Dinutvei.no har samlet opp hjelpetilbud og krisesentre flere steder i landet:
www.dinutvei.no/hjelpetilbud
- Dinutvei.no har også en veileder for å skjule søk på nett:
www.dinutvei.no/nettlesing-uten-spor/4-nettlesing-uten-spor

Andre du kan snakke med³

- Rådgiver på skolen
- Minoritetsrådgiver på skolen
- Helsesøster
- Barnevernet
- [Kors på halsen](#), Røde Kors
- www.ung.no

Andre ressurser og aktører

- RVTS ØST www.rettentil.no
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratets (IMDi) side Nora www.imdi.no/nora
- www.stortro.no
- www.fritro.no

---

³ Lånt fra www.rodekorstelefonen.no/ekstremkontroll